

FEUILLETON

HERINNERINGEN AAN DE VOORBEREIDINGEN VOOR DE AANVANG VAN HET TANDHEELKUNDIG ONDERWIJS AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT NA DE TWEDE WERELDOORLOG

M. DE BOER

Trefwoorden: Onderwijs - Geschiedenis

1. Heropening van de Universiteit

Op 18 mei 1945, 13 dagen na de capitulatie van de Duitse troepen, roept lector B. R. Bakker de lectoren bijeen en deelt hun mede, dat de lector-directeur, P. J. J. Coebergh (sinds 1928 lector in de conserverende tandheelkunde), gearresteerd is en dat hij als oudste lector, het verzoek van curatoren heeft gekregen het directoraat waar te nemen. Het onderwerp van deze bijeenkomst is de hervatting van het onderwijs. Studenten die in de Domstad of omgeving verblijven, komen af en toe informeren naar de mogelijkheid om de door hen in februari 1943 afgebroken studie voort te zetten. Dat dit er zo weinigen zijn is een gevolg van het feit dat een groot aantal van hen her en der in Europa verspreid zit en dat zij die zich elders in Nederland bevinden door een algemeen reisverbod Utrecht niet kunnen bereiken.

Spoedig zou blijken, dat de datum voor de aanvang van het universitair onderwijs niet aan curatoren zou worden overgelaten. Op grond van zijn besluit van 25 mei 1945 no. H4 wees de chef van de staf van het Militair Gezag ook voor de rijksuniversiteit te Utrecht een 'Commissie tot Herstel en Zuivering' aan. Deze commissie bestond uit de navolgende leden:

Jhr. Mr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal, voorzitter;
Mejuffrouw Mr. H. A. Tellegen;
Dr. H. W. Stenvers;
Dr. A. J. Boekelman;
Jhr. Mr. M. L. van Holthe tot Echten, tevens secretaris;
A. Andrée Wiltens, adjunct-secretaris.

De leden van deze commissie zouden tijdelijk de bevoegdheden bezitten, toegekend aan de curatoren. Het zou tot 23 mei 1946 duren tot bij Koninklijk Besluit een College van Curatoren werd benoemd.

Op 20 juni 1945 richt deze commissie zich tot de leden van de wetenschappelijke staf met het verzoek niet voort te gaan met het geven van onderwijs en het afnemen van tentamina zonder dat daartoe toestemming is verleend.

Op de einddatum van de zuivering van het docentencorps (23 september '45) blijkt dat lector B. R. Bakker, lector in de pro-paedeutische tandheelkunde en de toegepaste protheseleer sinds 1912, en lector Dr. A. J. M. Oidtmann, sinds 1940 lector in de orthodontie, ontslagen zijn. Er resten dus nog 2 lectoren, te weten: mej. J. G. Schuringa, sinds 1920 lector in de prothetische tandheelkunde, en de heer J. W. A. Tjebbes, lector in de leer der mondziekten sinds 1932; verder wordt tot vijf assistenten, met name de tandartsen mej. M. de Boer en de heren Ir. F. van Daalen, G. Dekker, Ph. Makkink en T. Poelstra een verzoek gericht het onderwijs te hervatten. Hierbij dient vermeld te worden, dat de heer Ph. Makkink inmiddels het Tandheelkundig Instituut verlaten had, om zich in militaire dienst te begeven. Vierentwintig september 1945 is een historische dag. Vrijwel alle gehandhaafde docenten van de Utrechtse Alma Mater begeven zich naar het Domplein als reactie op de volgende aankondiging:

Vergadering van de Civitas Academica op maandag 24 September a.s. te 11.00 uur v.m. in het Groot Auditorium, waartoe ondergetekende uitnodigt de Docenten (Hoogleraren, Lectoren, Privaat-Docenten, Assistenten) en vertegenwoordigers van de studenten.

*De Rector-Magnificus
Prof. Dr. J. Boeke.*

Die middag heeft in de Domkerk de officiële heropening plaats van de Utrechtse universiteit. Deze bijeenkomst wordt als volgt aangekondigd:

Samenvatting:

Op 5 mei 1945 behoorde de Tweede Wereldoorlog, althans op het Europese continent, tot het verleden. De problemen verbonden aan de hervatting van het tandheelkundig onderwijs aan de rijksuniversiteit te Utrecht waren niet gering. Van het docentenkorps van het Tandheelkundig Instituut was slechts een kleine kern overgebleven. De materiële voorzieningen waren bedroevend en de toeloop van studenten overweldigend. Het artikel geeft een verslag van de gebeurtenissen rondom de hervatting van het onderwijs en van de voortvarende wijze waarop soms met primitieve middelen moest worden geïmproviseerd om de practica in snel tempo weer op gang te brengen.

PROGRAMMA

van de plechtige samenkomst van de Senaat der Rijksuniversiteit te Utrecht op 24 September 1945, des namiddags te 2 uur in de Domkerk, waarbij de heropening der Universiteit zal plaatsvinden door den Rector-Magnificus Prof. Dr. J. Boeke:

1. Orgelspel: de stoet komt het kerkgebouw binnen.
2. Rede van Generaal-Majoor Dr. F. Dautanton, als vertegenwoordiger van den Chef van den staf van het Militair Gezag.
3. Koorzang.
4. Rede van den Rector-Magnificus Prof. Dr. J. Boeke.
Koorzang.
Rede van den Heer A. Andrée Wiltens.
Vervolg van de rede van Prof. Dr. J. Boeke.
5. Koorzang.
6. Rede van Jhr. Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal, Voorzitter van de Commissie tot Herstel.
7. Gezamenlijk zingen van het 1e en 6e couplet van het Wilhelmus.
8. Orgelspel: de stoet verlaat het kerkgebouw.

Na afloop der plechtigheid bestaat er gelegenheid, den Rector-Magnificus geluk te wensen in de Senaatskamer van het Universiteitsgebouw.

Gememoreerd zij hierbij, dat de heer Andrée Wiltens als vertegenwoordiger van de studentenverzetsgroep het woord voerde. Het is niet in woorden te vervatten welk een diepe indruk deze dag op lector Schuringa en mij gemaakt heeft, en welk een grote voldoening het voor ons was, om na het moeilijke en eenzame jaar op het Tand-

heelkundig Instituut (zie blz. 83 e.v. Gedenkboek 100 jaar tandheelkundig onderwijs in Nederland 1877-1977) eindelijk bevrijd te zijn en weer opgenomen te worden in de Civitas Academica.

Na de heropening van de universiteit wordt een aanvang gemaakt met de studentenzuivering. De betreffende zuiveringscommissie heeft Prof. Dr. H. Th. Fischer tot voorzitter benoemd. Door elk van de gezelligheidsverenigingen wordt één lid aangewezen. Dit is geheel anders dan in andere universiteitssteden. De commissie is slechts een adviserend lichaam: ze adviseert de rector-magnificus, die dan de betrokkenen voor kortere of langere tijd uitsluit. Opgemerkt zij, dat deze commissie in 1947 nog bestond, omdat nog steeds 'gevallen' behandeld moesten worden. De student-leden waren echter uitgetreden toen de minister na een kamervotum de uitsluitingstermijn voor de tekenaars van de loyaliteitsverklaring verkortte, zodat zij in een ietwat bevoorrechte positie kwamen tegenover de principiële weigeraars. Daar de zuivering vele maanden in beslag zou nemen, werd aan de studenten die hierom verzochten, een voorlopig inschrijvingsbewijs verstrekt, om hen in staat te stellen aan het onderwijs deel te nemen.

2. Problemen bij de hervatting van het onderwijs

Het blijkt moeilijk te zijn het tandheelkundig praktisch preklinisch en het klinisch onderwijs op gang te brengen. De inventaris van het gebouw ziet er zeer droevig uit en een onderwijsstaf ontbreekt geheel. Weliswaar zijn alle patiëntenstoelen (164) op de grote zalen intact, maar instrumenten en materialen zijn in vijf jaar niet aangevuld en bij de groothandel in tandheelkundige benodigdheden is weinig voorraad. Er wordt daarom besloten aan de ouderejaarsstudenten die zich aanmelden en die in het bezit zijn van een voorlopig inschrijvingsbiljet (dit zijn er ± 25), in het begin alleen 'theoretisch' en 'aanschouwend' klinisch onderwijs te geven. 's Morgens doet een gedeelte van deze studenten kennis op op de chirurgische afdeling bij lector Tjebbes en de heer Poelstra, terwijl de overigen door lector Schuiringa onderwezen worden in de prothetische diagnostiek en indicatie. Des middags geeft mej. M. de Boer hun onderwijs in de orthodontie. Intussen laten vele studenten zich voor de eerste maal aan het tandheelkundig instituut inschrijven. Voorlopig moet ermee worden volstaan een literatuurlijstje voor hen samen te stellen, zodat ze zich enigszins over de studie kunnen oriënteren. Door de arrestatie van de lector-directeur en door het ontslag van de waarnemend-directeur wordt mej. J. G. Schuiringa als oudste lector ingaande 23 september 1945

automatisch belast met de waarneming van het directoraat, wat haar aanvankelijk doch tevergeefs betwist wordt door de andere gehandhaafde lector. De tandartsen mej. M. de Boer en de heren G. Dekker en T. Poelstra verkrijgen de rang van hoofdasistent, terwijl aan mej. De Boer en de heer Dekker tevens leeropdrachten verleend worden, respectievelijk in de orthodontie en de conserverende tandheelkunde, welke opdrachten inhouden dat zij als waarnemend-hoofd van de desbetreffende afdelingen zullen optreden.

De heren Ir. F. van Daalen en H. H. W. Verdenius verkrijgen resp. leeropdrachten in de materiaalkunde en in de bijzondere pathologie van de mondholte. Begin oktober benoemt de medische faculteit een commissie, bestaande uit drie vooraanstaande Utrechtse tandartsen, nl. de heren R. Kenswill, M. R. van der Molen en A. van Nieuwenhoven Helbach, die tot taak heeft de twee gehandhaafde lectoren bij het opnieuw organiseren van het onderwijs bij te staan. Volledigheidshalve laten wij hier tevens een lijstje volgen van docenten van de medische faculteit die oktober 1945 aangezocht worden om onderwijs te geven aan tandheelkundige studenten.

Het zijn:

Prof. Dr. J. Boeke (Histologie);
 Prof. Dr. J. Jongbloed (Physiologie);
 Dr. K. van Dongen (Pharmacologie);
 Dr. D. de Minjer (Algemene Pathologie);
 Dr. W. J. H. Nauta (Anatomie);
 Dr. K. C. Winkler (Microbiologie van de mondholte);
 Dr. J. H. J. van de Vuurst de Vries (Chirurgie).

Door de talrijke practica is de taak van de docenten in de tandheelkundige vakken aanzienlijk moeilijker dan die voor degenen die het theoretisch, medisch-biologisch gedeelte van de opleiding voor hun rekening nemen.

Pogingen moesten in het werk gesteld worden om tandartsen ertoe te bewegen mee te helpen aan de opbouw van het onderwijs, terwijl toewijzingen voor materialen, instrumenten, gas en elektriciteit moesten worden aangevraagd. Bovendien zou getracht moeten worden patiënten aan te trekken voor ouderejaarsstudenten die vóór februari 1943 reeds tot de klinische afdeling waren toegelaten. Reden waarom de reeds genoemde tandheelkundige docenten, onder leiding van waarnemend-directeur mej. J. G. Schuiringa, onder deze hopeloze omstandigheden het hun plicht achtten om de zware verantwoordelijkheid voor de aanvang van het praktisch onderwijs op zich te nemen was, dat het onvaderlandsliedend zou zijn om niet al hun krachten in te zetten, zodat de 140 ouderejaars en de 389 nieuwe studenten, die allen reeds vele kostbare jaren verloren hadden, niet werkloos en ontmoedigd de straat op wer-

den gestuurd. Integendeel, zij moesten worden aangemoedigd onverwijld hun studie te beginnen of voort te zetten.

De door buitenstaanders geopperde mogelijkheid om de studenten in de gelegenheid te stellen de tandheelkundige studie aan een buitenlandse universiteit te volgen, werd door geen der studenten geambieerd; ook de docenten en vele anderen waren van mening, dat het voor de hand lag alles in het werk te stellen om het onderwijs in Nederland op gang te brengen in plaats van de zo spaarzaam beschikbaar Nederlandse deviezen nodeloos voor onderwijs in het buitenland te besteden.

Uit de volgende punten moge blijken hoe de opleiding van de tandheelkundige studenten langzaam op gang kwam.

Omdat meerdere ouderejaarsstudenten gaarne examens wilden afleggen, werd op 22 september 1945 door het bestuur van de studentenfaculteit aan Prof. Dr. G. v.d. Leeuw, minister van Onderwijs en Kunsten en Wetenschappen, verzocht om spoedig over te gaan tot de vorming van een examencommissie. Bij Koninklijk Besluit van 19 oktober 1945 werd de commissie, die van 1 oktober 1945 t/m 31 juli 1946 belast wordt met het afnemen van de theoretische en praktische tandheelkundige examens, als volgt samengesteld:

- a. Lid en voorzitter van de commissie:
 Dr. J. Boeke, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht;
- b. Lid en secretaresse:
 Mejuffrouw J.G. Schuiringa, lector aan de rijksuniversiteit te Utrecht;
- c. Leden:
 Dr. J. Jongbloed, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht; J. W. A. Tjebbes, lector aan de rijksuniversiteit te Utrecht; G. Dekker, assistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Mejuffrouw M. de Boer, assistente aan de rijksuniversiteit te Utrecht; W. J. H. Nauta, hoofdasistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. J. W. Le Heux, conservator aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. K. C. Winkler, conservator aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. J. H. J. van der Vuurst de Vries, conservator aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. A. J. de Minjer, prosector aan de rijksuniversiteit te Utrecht; H. H. W. Verdenius, tandarts te Olst;
- d. Plaatsvervangende leden:
 Dr. H. Berkelbach van der Sprenkel, conservator aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. A. J. P. van den Broek, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Mevrouw E. Elema, tandarts te Utrecht; Mevrouw P. C. M. Fortuyn-

Stuy, tandarts te Utrecht; Dr. H. van Goor, conservator aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. H. W. Julius, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. F. A. Nelemans, hoofdasistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht; P. Nieuwenhuysse, hoogleraar aan de rijksuniversiteit te Utrecht; J. B. Oltmans, tandarts te Utrecht; T. Poelstra, assistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht; M. W. van Weel, hoofdassistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht;

Later werd J. Schneider, assistent aan de rijksuniversiteit te Utrecht, aan dit lijstje toegevoegd voor het vak orthodontie.

3. *Hervatting van het preklinisch onderwijs aan ouderejaarsstudenten*

Voor het preklinisch onderwijs aan de 140 ouderejaarsstudenten hadden zich inmiddels enige tandartsen (merendeels assistenten van vóór 1943) één of meer halve dagen per week beschikbaar gesteld.

Vanaf deze plaats willen wij gaarne verklaren, dat zij aan de studenten en daarmee aan de tandheelkunde een niet geringe dienst bewezen hebben. Voor de conserverende afdeling waren het de heren J. L. Krom en D. J. Vinkenborg, voor de prothetische afdeling de heren K. Soeteman en Th. S. Valstar en voor de orthodontische afdeling de heren E. F. Meuter en J. Schneider en mevrouw M. E. C. Smit-Dekker.

Nu de toekomstige assistentie bij de ouderejaars preklinische studenten, die bijna allen nog over een instrumentarium beschikten, voorlopig geregeld was, moest het probleem van de tandheelkundige materialen bekeken worden. Door bemoeiingen van de waarnemend-directeur werden op 30 oktober 1945 door het 'Rijks Bureau voor Genees- en Verbandmiddelen' afdrank- en uitgietsips toegewezen. De leverantie gaf echter grote moeilijkheden in verband met het transport uit het buitenland. Gips was een schaars produkt dat in kleine hoeveelheden aan tandartsen gedistribueerd werd. Uit economische overwegingen werd dit materiaal dan ook niet rechtstreeks aan de studenten toegewezen, doch via de directie van het Tandheelkundig Instituut. Het gips zou aan de studenten à contant moeten worden verkocht. Dat deze gipsverkoperij het personeel veel extra werk zou geven was te voorzien; dat het geen eenvoudige taak was zou ook blijken. Uit angst voor een niet-sluitende begroting, scheen de calculatie per 100 gram ten gunste van het instituut uitgevallen te zijn, wat voor een rechercheur van de economische dienst aanleiding werd om de waarnemend-directeur hierover aan te spreken.

Tenslotte werden ook toewijzingen voor prothesetanden, facings, vulmaterialen en

metaal (Silca) voor kroon- en brugwerk verkregen. Deze materialen zouden aan de studenten worden verstrekt op een door een assistent ondertekende bon. De uitreiking zou geschieden door de dames J. en M. Rietveld, resp. amanuensis en kantoorbediende en de heer M. v.d. Linden, tandtechnicus.

Wat assistentie, instrumentarium en materialen betrof, zou het praktisch onderwijs aan de ouderejaars preklinische studenten in oktober hebben kunnen beginnen ware het niet dat diverse werkruimten van het Tandheelkundig Instituut sinds 1 augustus 1945 afgestaan waren aan het 'Royal Canadian Army Dental Corps' voor een Refresher Course voor Canadese tandartsen, die geruime tijd in militaire dienst geweest waren. Op 1 november 1945 zou deze cursus beëindigd worden en zou het gehele gebouw weer voor het onderwijs aan de studenten beschikbaar zijn. Het duurde evenwel tot 15 november voor over gas en elektriciteit beschikt kon worden.

4. *Hervatting van het klinisch onderwijs aan ouderejaarsstudenten*

Met het praktisch onderwijs aan de klinische studenten zou pas kunnen worden begonnen wanneer hiervoor patiënten beschikbaar waren. Voor de chirurgische en de orthodontische afdelingen was dit geen probleem; gedurende de bezetting hadden deze afdelingen een kern van patiënten behouden. De prothetische en conserverende afdeling hadden echter gedurende het laatste bezettingsjaar uit materiaalgebrek slechts een zeer gering aantal patiënten kunnen behandelen. Door te informeren naar de eventuele belangstelling van de patiënten die in vroegere jaren ingeschreven waren geweest, werd geprobeerd deze klinische afdelingen weer onder de aandacht van de patiënten te brengen, wat inderdaad gelukte.

5. *De aanvang van het onderwijs aan de nieuw ingeschreven studenten*

Intussen waren ook voorbereidingen voor de aanvang van het praktisch preklinisch onderwijs aan de 389 'eerstejaars 1945' getroffen. Voor deze zeer grote groep was aanvankelijk in het geheel geen assistentie beschikbaar. Onderwijs leek dus vrijwel onmogelijk. Desondanks werden onder de schijnbaar hopeloze omstandigheden pogingen in het werk gesteld om te beginnen met het zoeken naar mogelijkheden om te slagen.

Op 9 oktober '45 wendde ondergetekende zich tot de waarnemend-directeur, mej. Schuiringa, teneinde de mogelijkheid te overwegen om te komen tot het aanstellen van 'student-assistenten'.

Het resultaat was dat besloten werd een beroep te doen op de ouderejaars die reeds

het 'voorlopig' onderwijs volgden. Spontaan stelden 18 studenten zich beschikbaar en op 30 oktober 1945 vond de eerste vergadering plaats met de student-assistenten of eigenlijk assistenten buiten bezwaar van 's Rijks schatkist. Zij werden slechts vrijgesteld van het betalen van collegegeld. Het was een te waarden daad van deze ouderejaars om, ondanks het feit dat zij zoveel kostbare studietijd verloren hadden, nu nog uren af te staan voor assistentie aan de jongerejaars.

Om hun namen aan de vergetelheid te ontrukken, worden ze hier vermeld. Het waren de heren: C. Boot, A. M. de Booy, A. v.d. Bosch, B. A. v.d. Bosch, G. H. J. Brand, J. E. Gieskes, G. M. Kalkman, R. Kenswill, H. A. Reddingius, L. J. A. van Schijndel, M. D. B. J. Schrijver, H. C. Spoon, G. Verhage, E. de Vries Reihling en de dames: C. R. Hoeksema, A. W. Joppe, A. M. Veeneklaas en C. F. Wiersema. Tenslotte werden twee tandartsen t.w. mevrouw A. J. Bergsma-Leendertz en de heer G. D. Botje, bereid gevonden om enkele halve dagen per week assistentie te verlenen in het eerste studiejaar. Hun toezegging was voor het onderwijs in het eerste jaar van grote betekenis. Zij verdienen dan ook in het historisch overzicht van het tandheelkundig onderwijs een waardige plaats.

Wat het practicummateriaal voor de eerstejaars betreft: buitenstaanders dachten, dat het een jaar zou duren voor koperen staven en vijlen voorradig zouden zijn. (Het vijlen van de koperen staaf was namelijk voor de oorlog een zeer belangrijk oefenwerkstuk in het eerste studiejaar.) Dit tekort was evenwel geen probleem. Technische vaardigheid zou ook op andere wijze verkregen kunnen worden. Bovendien was ondergetekende van mening dat het beter zou zijn bij de tandheelkundige practica af te stappen van het vervaardigen van werkstukken die geen enkel raakvlak hadden met de tandheelkunde, zoals de 'denneboom' en de 'stoof'. Wel zou het werkprogramma moeten worden aangepast aan de toen in de handel verkrijgbare instrumenten en materialen.

Tenslotte werd besloten dat het practicum 'Propaedeutische tandheelkunde' zou worden begonnen met het nemen van afdrucken van fantoomkaken, welke laatste nog tot de inventaris van het Tandheelkundig Instituut behoorden; de daarvoor benodigde mondlepels waren nog in beperkte mate voorradig bij de dental depots, evenwel niet voor alle studenten. Daarom werd hen aangeraden in eerste instantie hun tandarts te vragen of zij die fantoomlepels nog in hun bezit hadden om deze dan eventueel te leen te vragen. Als afdrukmateriaal zou 'impression-compound' gebruikt worden, dat nog bij de dental depots voorradig was. Er was evenwel meer nodig om deze

oefening te kunnen uitvoeren. De hiervoor benodigde huishoudelijke artikelen als gascomfoor, gasslang, kommetje, pannetje of keteltje, lucifers, zeep, handdoek, gipsmes of stevig tafelmes, moesten van thuis meegebracht worden. In Utrecht waren deze artikelen niet verkrijgbaar. Een probleem was nog, dat de fantoomkaken moesten worden ingevet, om de afdruk niet te doen vastplakken aan de kaak. Op voorpraak van de adviserende commissie werd ons daarvoor een half pond vaseline via de apotheek van het Stads- en Academisch Ziekenhuis verstrekt. Van deze afdrukken zou de student gebitsmodellen in gips moeten vervaardigen en afwerken. Wanneer dit werkstuk zou zijn voltooid, zouden afdrukken in uitgietsgips genomen kunnen worden, waarvan eveneens modellen in gips zouden worden gemaakt. Om deze oefening te kunnen uitvoeren zou schellak nodig zijn om de afdruk te separeren. Na ettelijke pogingen werd een halve liter schellak verkregen, dat aan de studenten gedistribueerd moest worden. Om dit vlot te laten verlopen, werd een 'separatieruimte' gecreëerd, waar de studenten beurtelings hun gipsafdruk van schellak kunnen voorzien.

Omdat bleek dat er uitzicht was op levering van nieuw-zilverdraad zou een practicum bogen buigen georganiseerd worden als orthodontische oefening. Voor het practicum tandanatomie werd besloten tanden te laten tekenen en daarna in klei te laten modelleren om aldus de schaars ter beschikking gestelde tandheelkundige materialen (gips en was) voor andere doeleinden te kunnen gebruiken. Het idee om de gebitselementen in klei te modelleren werd ingegeven door de vertrouwdheid van ondergetekende met deze techniek als onderdeel van een opleiding voor de akte handdenarbeid. Zo was zij in staat om de grondbeginselen in te brengen in de practica.

Hoe groot in die tijd de schaarste was blijkt wel uit de afwijzing door de bevoegde instanties van een verzoek om toewijzing van tekenschriften. Daar in Utrecht in 't geheel geen tekenpapier verkrijgbaar was, kregen de studenten het advies te proberen dit in hun woonplaats te veroveren.

De boetseerlei werd via het Tandheelkundig Instituut verstrekt. De amanuensis, de heer F. H. C. Verhaar, werd belast met de verzorging ervan; het was namelijk niet eenvoudig om deze klei in de voor boetseren vereiste consistentie te houden. Door gebrek aan andere reservoirs dan karton en doordat meerdere berggruimten door de geschorste lectoren afgesloten waren, zou het laboratorium van de prothetische afdeling, dat als opslagplaats aangewezen werd, soms op een modderbad gelijkken.

Toen op de in het voorafgaande beschreven wijze de assistentie en de werkprogramma's, zowel voor de propaedeutische tandheelkunde als voor de preklinische

praktische orthodontie en de praktische tandanatomie geregeld waren voor de nieuw-aangekomen student, moest het ruimteprobleem bekeken worden.

Daar het aantal van ± 100 beschikbare plaatsen op de practicumzalen onvoldoende was voor de 389 eerstejaars, werd een rooster opgesteld waarbij in twee groepen gewerkt moest worden. Op een week van drie halve practicumdagen zou voor elke groep een week van vier volgen. Twee halve dagen zouden wekelijks benut worden voor praktische tandanatomie, terwijl de andere halve dagen werkstukken óf op prothetisch óf op orthodontisch gebied vervaardigd zouden worden, naar gelang van de verkrijgbaarheid van materiaal. Daar de capaciteit van de collegezaal niet voldoende was om alle studenten tegelijk te ontvangen, moesten de colleges voor de eerstejaars voor zover ze in het Tandheelkundig Instituut gegeven zouden worden (dit waren de colleges tandanatomie, orthodontie en materiaalkunde) gedoubleerd worden. Om de studenten enig begrip bij te brengen over de opleiding tot hun latere beroep werd eens per 14 dagen voor elke groep in de collegezaal door ondergetekende een uur gewijd aan motivering, oriëntering en problematiek van de praktische werkzaamheden.

Mevrouw A. J. Bergsma-Leendertz nam de algehele leiding over de practicumzalen op zich; een helpster zou haar bij de administratie terzijde staan, terwijl ook de amanuensis Verhaar ingeschakeld werd. De heer G. D. Botje zou de demonstraties voor het practicum tandanatomie op zich nemen, terwijl de overige demonstraties door de student-assistenten gegeven zouden worden. Deze laatste werden door mij op hun taak voorbereid. Terwijl ikzelf de colleges tandanatomie en orthodontie zou geven, zou het college materiaalkunde door Ir. F. v. Daalen worden verzorgd.

Als bijzonderheid zij vermeld, dat ettelijke pogingen zouden moeten worden ondernomen om de heer Botje, die niet anders dan per auto van zijn woonplaats Zutphen naar Utrecht kon komen (reizen per trein kostte te veel tijd) langs legale weg van benzine te voorzien. Hij moest aanvankelijk hoge kosten maken voor 'zwarte' autobrandstof. Pas in februari 1946 zou het lukken benzine- en oliebonnen toegewezen te krijgen via een overste van het Militair Gezag. Deze weg werd ons gewezen door een eerstejaars student, die deze overste kende uit de periode dat hij op het vliegveld Ypenburg het entertainment verzorgd had voor de Canadese troepen.

6. Nog enkele bijzonderheden

Toen na veel moeite van de waarnemend-directeur met ingang van 15 november 1945 2000 m³ gas per maand en 2738 kWh elektri-

citeit per 2 maanden toegewezen werden, waren alle voorzieningen getroffen om de aanvang van het praktisch preklinisch en het praktisch klinisch onderwijs mogelijk te maken. De ouderejaarsstudenten zijn inderdaad op die dag begonnen met hun praktische opleiding.

Voor de eerstejaars bleek eerst een tweede inschrijving noodzakelijk, omdat de eerste aangifte eigenlijk een voorlopige geweest was en men veronderstelde dat menig student in verband met de onzekere toekomst van het tandheelkundig onderwijs reeds een andere studierichting gekozen had. Deze veronderstelling bleek niet juist te zijn, het aantal eerstejaarsstudenten bleef 389. Op 26 november 1945 wordt dan door mij aan de eerstejaars een college ter oriëntatie in de tandheelkundige studie gegeven. Met ingang van die datum beginnen de eerstejaars colleges en practica resp. voor tandanatomie, propaedeutische prothetische tandheelkunde en propaedeutische orthodontie onder mijn leiding, met medewerking van de tandartsen mevrouw A. J. Bergsma-Leendertz en de heer G. D. Botje en 18 student-assistenten. Dit betekent, dat alle 520 ingeschreven tandheelkundige studenten in de gelegenheid zijn hun studie te beginnen of voort te zetten juist twee maanden na de officiële heropening van de universiteit.

Om het contact tussen studenten en docenten te vergemakkelijken, ging de tandheelkundige studentenfaculteit over tot het benoemen van drie jaarcommissies voor hen, die in 1942 eerstejaars, tweedejaars en derde- of vierdejaars waren.

Wat de examens betreft het volgende: door de examencommissie werd besloten dat de reeds afgelegde tentamens geldig zouden blijven.

Bij de aanmelding voor de theoretische tandheelkundige examens kon de student een lijst van met goed gevolg afgelegde tentamens voegen, zodat eerst zij konden worden opgeroepen, die alle of de meeste tentamens hadden afgelegd.

Op 14 december 1945 had de eerste uitslag plaats voor kandidaten van het theoretisch tandheelkundig examen 1ste en 2de deel en het praktisch tandheelkundig examen. Daarna had elke vrijdag in het Academiegebouw een examenvergadering plaats.

Gememoreerd zij dat van december 1945 tot de zomervakantie 1946, 221 kandidaten het theoretisch tandheelkundig examen eerste gedeelte en 111 het theoretisch tandheelkundig examen tweede gedeelte met succes aflegden, terwijl in die periode 79 kandidaten slaagden voor het praktisch tandartsexamen; van deze 79 hadden 15 studenten gedurende de oorlog kortere of langere tijd een cursus van tandarts Spijckman gevolgd.

Van de kandidaten die afgewezen werden voor het praktisch tandartsexamen kregen er enigen een berisping van de voorzitter

van de examencommissie, omdat zij in oorlogstijd, toen zij zonder diploma patiënten behandelde, in een dagblad de titel van tandarts hadden gebruikt.

Om een indruk te krijgen van het verloop van de studenten die na de bevrijding voor de eerste maal ingeschreven werden, kan worden medegedeeld dat in juni 1948 79 van hen de studie reeds gestaakt hadden, terwijl 47 hun studie vanaf februari 1948 aan de recent gestichte opleiding aan de rijksuniversiteit te Groningen voortzetten. Er restten dus toen nog 263 studenten.

De studenten worden opgeleid volgens het bestaande programma van de vierjarige studieduur. De laatste zitting op de examencommissie vierjarige opleiding zou plaatshebben op 30 juni 1953, er slaagden op die datum nog twee kandidaten.

Volledigheidshalve wordt nog vermeld dat op 14 november 1945 door de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een commissie wordt ingesteld, die ten doel heeft voorstellen in te dienen voor een reorganisatie van de opleiding van aanstaande tandartsen (de zgn. Commissie de Ranitz). In deze commissie wordt mej.

Schuiringa als lid benoemd. Als resultaat van de werkzaamheden van deze commissie gaat in 1947 een zesjarige tandartsopleiding van start die is opgenomen in het Academisch Statuut.

Summary:

Title: The resumption of dental education in the Netherlands after the Second World War. On the fifth of May 1945 the Second World War on the European Continent belonged to the past. Problems attending the resumption of dental education at the State University of Utrecht were not trifling. Only a small part of the teaching staff of the Dental Institute was left. Material supplies were distressing and the rush of students was overwhelming. The article gives an account of the events around the resumption of educational activities and also of the energetic way in which one had to improvise, sometimes with primitive means, to restart the practical work as fast as possible.

Bronvermelding:

1. Notulen van de lectorenvergadering.
2. Jaarboeken der Rijksuniversiteit te Utrecht.
3. Verslagen van de zittingen tandheelkundige examencommissie.
4. Tandheelkundige studenten Almanakken uitgegeven door de T.S.V. John Tomes.
5. Tandartsengidsen voor de leden van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde.
6. Diverse jaargangen van het Tandheelkundig Studenten Maandblad, officieel orgaan van de T.S.V. John Tomes.
7. Diverse jaargangen van het Tijdschrift voor Tandheelkunde.
8. Gegevens verstrekt door A. Andrée Wilkens.
9. Gegevens van enkele tandartsen die deze periode als student meemaakten.
10. Lijst van de deelnemers van de cursus van tandarts Spijkman.
11. Gedenkboek 100 jaar tandheelkundig onderwijs in Nederland 1877-1977.

Januari 1982.

Adres: Dr. M. de Boer,
Biltstraat 116,
3572 BK Utrecht.

BERICHTEN

Verenigingsverslagen en mededelingen

NEDERLANDSE
VERENIGING
VOOR GNATHOLOGIE

Aankondiging eerste wetenschappelijke vergadering en algemene ledenvergadering d.d. 10 december 1982 te Scheveningen

Medio oktober hebben de Nederlandse tandartsen – via een rondschriven – nader kennis kunnen maken met de inmiddels, in alle stilte, opgerichte *Nederlandse Vereniging voor Gnathologie*. Deze nieuwe vereniging stelt zich ten doel – zoals de naam al doet vermoeden – haar leden te informeren over de ontwikkelingen die zich voordoen op het vakgebied der gnathologie. De vereniging wil haar doelstelling trachten te bereiken door middel van voordrachten, cursussen, vergaderingen en excursies, alsmede het doen verschijnen van een periodiek met de samenvattingen van voordrachten, vergaderingen, verwijzingen naar recente literatuur en korte beschouwingen.

Het lidmaatschap staat open voor artsen, tandartsen, specialisten, tandtechnici, fysiotherapeuten en anderen, die (beroepsmatig) in de gnathologie zijn geïnteresseerd.

Wie de initiatiefnemers voor de oprichting van de Nederlandse Vereniging voor Gnathologie zijn geweest, is vooralsnog onduidelijk, al doet de aan de Nederlandse tandartsen toegezonden aankondiging vermoeden dat collega R. J. L. J. Eijkelenborg ('s-Gravenhage) daar een van is en ook het bestuur is nog onbekend, met uitzondering van collega H. J. M. Hosman (Keizersgracht 239, 1016 EA Amsterdam), die het secretariaat beheert.

Het programma voor de eerste wetenschappelijk vergadering ziet er als volgt uit:

9.30 uur P. Koole: Het vóórkomen van symptomen passend bij het pijn-dysfunctiesyndroom.

10.15 uur Prof. Dr. T. Hansson: TMJ-diseases due to adverse loading.

11.30 uur Prof. Dr. J. de Boever: Occlusie en kaakgewrichtsdysfuncties.

14.15 uur J. H. N. Pameijer: Occlusie en het parodontium.

14.15 uur Prof. Dr. P. A. E. Sillevius Smitt: De gebitsrehabilitatie op gnathologische indicatie. Wenselijkheid en mogelijkheden.

14.45 uur Dr. H. van Beek: Gnathologie en orthodontie.

16.00 uur Prof. Dr. G. Boering: Het kaakgewricht, een probleem?

Bovendien omvat het programma – tot slot van de dag – een 'Algemene ledenvergadering'.

De kosten voor deelname bedragen f 60,— voor leden en f 160,— voor niet-leden.

Deze eerste wetenschappelijke vergadering van de Nederlandse Vereniging voor Gnathologie,

die op vrijdag 10 december a.s. plaatsvindt in het Kurhaus Hotel te Scheveningen, wordt gesponsord door Dental Union, De Klerk, Neodent, Denar, Sigma Dental Systems en Quintessenz.

NEDERLANDSE STUDIEGROEP VOOR ORALE IMPLANTOLOGIE

Verslag studiereis naar Tübingen d.d. 22 mei 1982

Op 22 mei 1982 organiseerde de *Nederlandse Studiegroep voor Orale Implantologie*, een onderafdeling van de Deutsche Gesellschaft für Zahnärztliche Implantologie, een studiereis naar Tübingen (W.-Duitsland) om kennis te nemen van de resultaten die Prof. W. Schulte gedurende de afgelopen zes jaar met het 'Tübinger Sofort Implantat' heeft bereikt.

Dit, enigszins op een tandwortel lijkend, implantaat, gefabriceerd van Al_2O_3 , vertoont na genezing van het omgevende weefsel de eigenschappen van een ankylotisch gebitselement. Onderzoek heeft een gunstig resultaat aangetoond van bijna 90%. Voorwaarden hiervoor waren een juiste indicatiestelling en de volledige medewerking van de patiënt.

Op 22 mei jl. namen 40 Nederlandse tandartsen deel aan een door Prof. Schulte georganiseerde cursus. Deelname aan deze cursus wordt als eis gesteld voor iedereen die de door hem ontwikkelde techniek wil toepassen.